

MIR LJUDEM NA ZEMLJI . . .

† Srečko Kosovel:

Pot po klancu.

Mati me čaka. Mogoče molí v mrzli izbi.
Pravi, da ne znam govoriti več z njo . . .

In se spominja, ko sem stal ob jasticah, ubožnih jasticah, a sem bil Jezusu brat.

Mati molí . . . Vračam se, in jastic ni, lahko je tebi, mati, Bog ti dušo teši.

A jaz sem vsem, i Jezusu deseti brat. vem, grešim, ko to govorim in čutim to.

Z materjo grem k polnočnici. Glej, Jezus se je rodil. O, da bi tebi in meni dušo utešil!

Božični običaji.

Prvi izmed največjih praznikov cerkvenega leta je praznik rojstva Kristusovega. Ta praznik v zvezi z drugim (Novo leto) in tretjim (sv. Trije kralji) je na Slovenskem izredno čaščen. O tem pričajo lepi naši običaji med katerimi naj omenimo predvsem redni, vsakoletni obisk polnočnice na sv. večer, jastice, ki morajo počakati svečnice, večerne molitve po hiši na sveti večer s kadilom in škropljenjem blagoslovljene vode. Meščani so posneli od tujcev božično drevesce, ki se je pri nas že do dobra udomačilo in ga moramo prav tako šteti k običajem.

Se danes pa so na Slovenskem znani različni praznoverni običaji, ki so preostali iz poganske dobe. Božič so namreč praznovali v jutranjih deželah 6. januarja, šele od l. 354 pa ga praznujemo 25. decembra namesto poganskega praznika solnčnega obraza. Božič pa je nam Slovencem po znanju tako svet, da pride vsakdo, umrje ta dan, naravnost v nebesa. Čisto je ta dan posebno ugoden za izpraševanje bodočnosti. Ponekod je razširjena vraža, da na sveti večer govore živali med seboj in porokujejo bodočnost. Njih govorico pa more razumeti le pobožen človek.

O božičnih praznikih denejo na mizo ne le kruh, temveč tudi med, orehe, otrobe in druge slične stvari, in sicer trikrat: prvič na Sv. Peter, drugi na večer pred Novim letom in slednjič pred praznikom sv. Treh kraljev. V „kranjskem jeziku“ se imenujejo ti trije dnevi „trije božiči“.

Med praznovernimi navadami na božični večer omenja Valvazor „panj“, katerega kmetje takrat denejo na ogenj, oblijejo z vinom, oblože z različnimi jedili in ognju prigravajo, naj jih použije. Enako je bilo v navadi vsakovrstno srečkanje in vedeževanje. Dekleta pa so hodila v teh skrivnost-

večerih k vodnjaku ali potoku, da bi svoji prihodnjega ženina. Pri priliki se je nekemu hlapcu blizu amnika, ki je zlezal na drevo in se dal nad vodo, da bi ženske v njej ogledale njegov obraz, zgodila nečča, da se je odlomila veja in je padel v vodo. — Glede bodočega je nekod tudi ta vera: ono dekle, ki je zvečer pred dnem sv. Tomaža (21. decembra) umije po vsem telesu in stopi z levo nogo prva v posteljo, bo ponoči videla bodočega.

Tudi pri vlišanju svinjca naj se pokaže bodoča sreča in nesreča. Vendar pa svinčena kepa zahteva zaradi svojih čudnih oblik posebnega, izvedenega razlagalca, ki tolmači bodočnost iz sence na steni, ki jo pokaže svinec, iz ostankov, ki obleže v vodi, ko dvignete svinčeno kepo itd. Ako dobi svinec podobo venca ali prstana, ti naznanja, da se boš čenil, podoba križca napoveduje smrt.

Svinec se vliwa vse te svete večere, večinoma na Silvestrov večer pa se mečejo čevlji, da se spozna, kdo bo šel med letom od hiše. Na desno nogo si le napol nataknete čevlji in ga vržete čez glavo. Ako če velj pade s konico proč od tebe; boš moral od doma, če pa je obrnjen s konico proti tebi, boš ostal doma. Tako vedežujejo na kmetih posli, pa tudi domači fantje in dekleta, če jim je prišla doba, da zapusté domačo hišo.

Med običaji, ki so doma med koroškimi Slovenci, naj omenimo tega, da pogrnejo ondod med kmeti na sveti večer mizo s slovenskim prtom, to je prtom iz belega platna, z rdečimi in belimi čipkami in ki ima poleg tega v sredini še rdeč okrajek. Na mizo postavijo nato „miznjak“, t. j. božičnik ali božični kruh, kadilo in žito. Vse to leži na mizi do poldneva na Sveti dan.

Starodavni so ti naši domači običaji, ne moremo reči, da bi ne bili lepi. Še vse lepša pa je Sveta noč sama, preživeta v ljubezni in prijateljstvu!

J. V.

Mir svetega večera.

Poklanjam to le črtico za sveti večer pod božično drevesce, prijatelju J. F., ki mi je dal marsikatero smernico za delo za revne.

Kdo ni poznal v vasi in še izven vasi daleč naokrog . . . Tončka, tega sicer bolj obožnega, a vendar tako priljubljenega in postreživega fantka. A zdaj ga ni več — umrl je, toda kako umrl?!

To Vam je žalostna in v srce segajoča zgodba, ki vam jo hočem pripovedovati o našem Tončku.

Tonček je bil otrok revne dninarice — vdove. Njen mož jima je sicer zapustil polomljeno kočo, ki pa jo ni mogla dati popraviti, tako da se je nekega dne vsled starostne oslabelosti sesedla in je ostal le kup žalostnih razvalin.

Ker nista imela več kje biti, sta se preselila k bogatemu kmetu Valentinu v vas. Tonček je bil še takrat otrok. Valentin jih ni vzel iz usmiljenja ali sočutja, kajti Tončkova mati je morala trdo prijeti za delo, ako je hotela preživiti sebe in otroka. Pod materinem varstvu se je Tonček razvijal duševno in telesno. Čeprav je bil z materjo vred reven kakor cerkvena miš, vendar je bil lepši in postavnejši, pa tudi pridnejši kot vsi drugi dečki v vasi in marsikatera bogata kmetica je bila Tončkovi materi nevoščljiva za njega.

In tudi po vsej pravici, ko pa je mali Tonček bil že kot majhen otrok tako nenavadno tih in miren, kakor da bi se siromaček zavedal svojega siromaštva, da je pravzaprav tujec v hiši Valentinovi in je od danes do jutri.

Res to je tudi bil; prehitro, veliko prehitro se je moral tega zavesti. Komaj, da je shodil in začel pohajati šolo, kjer je kmalu postal ljubljeneč gospoda učitelja, je zbolela

njegova mati. Vsled prenapornega dela je revica začela vedno bolj in bolj hirati. Še se je premagovala in kiju bovala bolezní, a naposled je morala leči in ni več vstala. Precej je bil krivnjene bolezní trdosrčni Valentin, kateremu ni bila nikdar zadosti pridna in delavna; naj je bila še tako zgodaj na nogah in je šla še tako pozno k počitku, vedno mu je vstajala prekasno in šla prezgodaj spat. Še takrat, ko je bila že smrtnonevarno bolana, je rentalil okrog češ, da se je potajila. Zares strašen je tak lakomnež!

In ko je umrla je bil to za Tončka silen udarec. Nesrečnež se ni dal potolažiti, sicer pa se dosti nikdo ni trudil, da bi ga potolažil — kakor, da bi se zavedal, da je ostal sam, prav sam na svetu — brez matere, dobre zlate mamice, brez doma.

Ostal je še sicer na Valentinovem domu, toda očitno mu je bil vedno sleherni grizljaj češ, da si ne zasluži in da ga morajo zastoj rediti. Sicer pa Tonček tudi ni kar tako brez dela postajal okrog hiše. Vsaj dobro voljo je pokazal, da bi rad pomagal pri delu, ako bi bil dovolj krepak, toda pri Valentinu vse to ni nič zaleglo; od dne do dne je postajal vedno bolj nezadovoljen z ubogim Tončkom: očitno je bilo, da bi se ga rad rešil. V polelju in na jesen je še nekako bilo: ne samo, da je moral opravljati dela, ki nikakor niso bila primerna za njegovo šibko telo, pasel je tudi številno Valentinovo živino.

Ko pa je nastopila zima in ni bilo zunaj nobenega dela več, je začel vedno huje in huje očitati pri vsaki jedi, skromne grizljaje ubogemu Tončku.

Čeprav je bil še otrok, vendar se je Tonček predobro zavedal pomena Valentinovega tarnanja. V takih trenutkih se je skrnil v hlev med živino, in se ob spominu na zlato mamico razjokal na glas. Tuintam ga je v takih trenutkih tolažil Valentinov sin — edinec, postaven dečko, ko pa ga je nekoč zalotil Valentin, kako je brisal solze ubogemu Tončku ter mu govoril besede tolažbe, je pretepel oba.

Od dne do dne je postajalo življenje pri Valentinovih neznosnejše. Čim bolj se je bližal praznik miru in ljubezni, tem bolj divji je postajal stari proti Tončku. Vse to je bilo za Tončkovo šibko telo in rahločutno srce preveč.

Bil je dan pred Božičem; Valentin je imel zopet svoj dan. Vse je klical k obedu, le ubogega Tončka ne, izgovarjajoč se, saj je itak sveti post. Valentinovemu fantu se je ubogi deček usmilil ter mu je skrivaj prinesel kos belega kruha, toda Valentin je to opazil in radi tega neusmiljeno pretepel svojega sina. Tončku je bilo to dovolj; radi njega je bil fant tepen. Ne tega ne prenese njegovo blago, plemenito srčece, da bi kdo moral radi njega trpeti. Ko se je zmračilo, je pobegnil od hiše.

Toda kam? Nikogar ni imel na svetu. Ni dolgo pomišljal kam naj gre, srce ga je vleklo na dve uri oddaljeno farno pokopališče, k mamici.

Tisto leto je zapadel par dni pred Božiču velik sneg in nastopila je huda zima.

Ubogi Tonček je slabo oblečen komaj in komaj gazil sveže zapadli visoki sneg. Spočetka je še nekam šlo, toda moči so mu pešale, noge so mu postajale vedno bolj težke, da jih je komaj prestavljal.

„K materi, k materi“, je delal korajžo sam sebi, toda predno je prišel k materi na pokopališče, je obnemogel in se zgrudil v sneg. V mehki sneg mu je strašna utrujenost postlala ledeno mrzlo posteljico. Sveta tišina je vladala naokrog. Na nebu je roka božja prižgala nešteto lučic, v katerih odsevu se je lesketal sneg, kakor bi bila posejana zmrzla skorja z samimi biseri. Lepa je bila tisto leto sveta noč, čeprav ni bila lepav človeških srcih . . . Toda Tonček je bil gluhi in slepi za vso lepoto svete noči, pozabil je na Valentina in na njegovo hišo, še na mamico ni več mislil: zaspal je v snegu. In kako bi ne mogel zaspiti; saj je bil tako truden in izmučen. Ali bi ga naj ovirala ledeno-mrzla snežena posteljica, saj pa je bilo pri Valentinovih tudi tako mrzlo. Ledeno mrzla burja je vela dan na dan iz Valentinovega srca . . . Ali kdo bi ga naj motil? Morebiti nemir in kreganje lakomneža Valentina, saj je bil vendar daleč vstran od njegove hiše. Tukaj pa je bilo vse tako tiho in mirno, svetle zvezde so tako skrivnostno tiho migljale na jasnem nočnem nebu, kakor ne bi hotelo ga motiti; le čivkanje v bližini prezebajočega škrančka je prihajalo vedno bližje in bližje.

Zapazil je gotovo temno Tončkovo telo ležati na cesti in s strahoma se je približeval v nadi, da bi se mogel kje skriti pred mrazom.

„Živ, živ, živ“, se je slišalo vedno bližje, nato še nekaj zateglih „iii“, in škranček je utihnil.

Siromaček se je skrnil pod sukno spečega Tončka prav na njegovo srce. Še je bilo to blago srčece, vroče bilo, škrančku je postalo prijetno toplo zavetišče, — toda ne za dolgo. Vse preveč je bilo mraza, ledeno mrzle burje, ki je prepihala mlado telesce v kratkih letih žalostnega življenja . . .

Kakor je bil svet mrzel in so bili mrzli ljudje napram ubogemu Tončku, ni čuda, da je zmrazilo v tem večeru Tončkovo srce in tudi škranček. Zaman je ubogi Tonček iskal zavetja pri ljudeh, zaman je iskal zavetja škranček na Tončkovem srcu . . .

Ko so šli prvi ljudje k polnočnicam, so našli na potu ležati zmrazilenega Tončka, na njegovem srcu pa poginulega škrančka. Njegovo blede, a vendar tako otroško lepo ličece pa je bilo polno bolesti in očitka: ljudje, s svetimi čustvi greste ta večer v cerkev, a vendar je vaše srce tako mrzlo, tako trdo, za reve in sirote . . .

Zdrznili so se ljudje nad Valentinom, kakor, da bi se hoteli v tej uri znebiti vseh očitkov, da so tudi oni krivi njegove smrti, saj so vendar dan na dan videli in slišali, kaj je ubogi siromaček moral pretrpeti pri Valentinu. Lahko bi ga ta ali oni vzel k sebi, ko bi ne imeli mrzlega srca, kakor je bil mrzel sneg, ki je vzel Tončku življenje.

Življenje, zakaj ne obhajaš dan na dan praznika ljubezni in miru, kaj oskrunjaš človeka — Krono vsega stvarstva z trdosrčnostjo?!